

**O'ZBEKISTONDA IJTIMOY ADOLAT VA TENG IMKONIYATLARNI
TA'MINLASHNING FUQAROLARARO TOTUVLIKNI
MUSTAHKAMLASHDAGI AHAMIYATI**

Yoqubov G'olibjon Bahtiyorjon o'g'li

Telefon raqam: +998 94 502 39 72

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23387728>

Annotatsiya: Mazkur maqolada ijtimoiy adolat va teng imkoniyatlarni ta'minlashning fuqarolararo totuvlikni mustahkamlashdagi ahamiyati ijtimoiy-falsafiy metodologiya doirasida tadqiq etiladi. Muallif totuvlikning tengsizlik darajasiga emas, uchta idrokka — mobillik kanallarining ochiqqligiga, taqsimlash tartibining adolatliligiga va guruhning e'tirof etilishiga bog'liqligini asoslaydi. Tadqiqotda J. Rolzning adolat nazariyasi, A. Senning imkoniyatlar yondashuvi, A. Hirshmanning tengsizlikka chidamlilik dinamikasi haqidagi konsepsiyasi, T. Taylarning protsessual adolat bo'yicha tadqiqotlari hamda N. Frezerning qayta taqsimlash va e'tirof etish dualizmi metodologik tayanch sifatida qo'llaniladi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahririda mamlakat ijtimoiy davlat sifatida belgilangani normativ asos sifatida tahlil qilinadi. Yakuniy qismda totuvlikning uch tayanchi va baholash ko'rsatkichlari tizimi taklif etiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy adolat, teng imkoniyatlar, fuqarolararo totuvlik, ijtimoiy davlat, imkoniyatlar yondashuvi, protsessual adolat, tunnel effekti, ijtimoiy mobillik, qayta taqsimlash, e'tirof etish, vaziyat va sa'y-harakat, institutsional ishonch, Konstitutsiya, teng start, baholash ko'rsatkichlari.

Аннотация: В данной статье в рамках социально-философской методологии исследуется значение обеспечения социальной справедливости и равных возможностей в укреплении гражданского согласия. Автор обосновывает положение о том, что гражданское согласие зависит не столько от уровня неравенства, сколько от трёх факторов восприятия:

открытости каналов социальной мобильности, справедливости распределительных механизмов и признания социальной группы. В качестве методологической основы исследования используются теория справедливости Дж. Ролза, подход возможностей А. Сена, концепция А. Хиризмана о динамике терпимости к неравенству, исследования Т. Тайлера в области процессуальной справедливости, а также концепция Н. Фрейзер о дуализме перераспределения и признания. В качестве нормативной основы анализируется положение новой редакции Конституции Республики Узбекистан, закрепляющее статус страны как социального государства. В заключительной части предлагаются три основы гражданского согласия и система показателей для его оценки.

Ключевые слова: *социальная справедливость, равные возможности, гражданское согласие, социальное государство, подход возможностей, процессуальная справедливость, эффект туннеля, социальная мобильность, перераспределение, признание, обстоятельства и усилия, институциональное доверие, Конституция, равный старт, показатели оценки.*

Abstract: *This article examines the importance of ensuring social justice and equal opportunities in strengthening social cohesion among citizens within the framework of social and philosophical methodology. The author argues that social cohesion depends not so much on the level of inequality itself as on three perceptions: the openness of social mobility channels, the fairness of distribution mechanisms, and the recognition of social groups. The methodological framework draws on J. Rawls's theory of justice, A. Sen's capability approach, A. Hirschman's concept of the dynamics of tolerance toward inequality, T. Tyler's research on procedural justice, and N. Fraser's dualistic approach to redistribution and recognition. The new edition of the Constitution of the Republic of Uzbekistan, which establishes the country's status as a social state, is analyzed as the normative basis*

of the study. The concluding section proposes three pillars of social cohesion and a system of indicators for its assessment.

Keywords: *social justice, equal opportunities, social cohesion, social state, capability approach, procedural justice, tunnel effect, social mobility, redistribution, recognition, circumstances and efforts, institutional trust, Constitution, equal starting point, assessment indicators.*

KIRISH

Ijtimoiy adolat tushunchasi zamonaviy siyosiy falsafaning markaziy, ayni paytda eng ko'p bahs tug'diradigan kategoriyalaridan biridir. Uning qiyinligi shundaki, adolat talabi deyarli hamma tomonidan qabul qilinsa-da, uning mazmuni haqidagi tasavvurlar keskin farqlanadi. Shu bois ilmiy tahlilning birinchi vazifasi tushunchani aniqlashtirishdan iborat: adolat deganda natijalarning tengligi tushuniladimi yoki imkoniyatlarning tengligi, va mazkur ikki talqin bir-biriga qanday munosabatda. J. Rolz adolat nazariyasida masalaga tizimli yechim taklif etdi. Uning asosiy g'oyasi bilmaslik pardasi mulohazasi: adolatli tuzum tamoyillarini belgilashda kishilar o'zlarining kelajakdagi ijtimoiy mavqeini, qobiliyatlarini va boyligini bilmasliklari kerak. Bunday sharoitda oqilona tanlov ikki tamoyilga olib keladi: birinchisi har kim uchun teng va eng keng asosiy erkinliklar; ikkinchisi ijtimoiy va iqtisodiy tengsizliklar faqat ikki shartda oqlanadi, ya'ni ular ochiq raqobat sharoitida mavjud lavozimlar bilan bog'liq bo'lsa va jamiyatning eng kam imtiyozli a'zolari manfaatiga xizmat qilsa. Rolz nazariyasiga nisbatan bildirilgan eng samarali tanqidlardan biri A. Senga tegishli. U «nimaning tengligi?» degan savolni qo'yib, resurslarga ega bo'lish bilan ulardan real foydalana olish o'rtasida jiddiy farq borligini ko'rsatdi. Bir xil daromadga ega ikki kishining haqiqiy erkinligi sog'liq holati, yashash joyi, ta'lim darajasi va oilaviy sharoitga qarab keskin farq qilishi mumkin. Shu asosda Sen imkoniyatlar yondashuvini ishlab chiqdi: adolatning o'lchovi resurslar taqsimoti emas, insonning qadrli deb bilgan hayot tarzini amalda tanlash erkinligidir. Imkoniyatlar tengligini aniqlashtirishda J. Ro'mer taklif etgan

farqlash amaliy ahamiyatga ega. U shaxsning holatiga ta'sir etuvchi omillarni ikki guruhga ajratadi: vaziyat omillari tug'ilgan oila, hudud, jins, ota-onaning ta'lim darajasi, ya'ni shaxs tanlamagan sharoitlar; va sa'y-harakat omillari mehnat, intilish, tanlov. Mazkur farqlashga ko'ra, imkoniyatlar tengligi vaziyat omillarining natijaga ta'sirini kamaytirishni anglatadi, sa'y-harakat natijasidagi farqni esa adolatsizlik deb hisoblamaydi. Mazkur nazariy asoslar fuqarolararo totuvlik masalasiga qanday aloqador? Bog'lanish bevosita emas va aynan shu nuqta mazkur maqolaning markaziy tezisini tashkil etadi. Tarixiy va qiyosiy ma'lumotlar ko'rsatadiki, tengsizlikning yuqori darajasi o'z-o'zidan ijtimoiy keskinlikni keltirib chiqarmaydi: taqqoslanadigan tengsizlik ko'rsatkichlariga ega jamiyatlar barqarorlik darajasi bo'yicha keskin farq qilishi mumkin. Demak, totuvlikni belgilovchi omil tengsizlikning o'lchami emas, uning qanday idrok etilishidir. Mazkur idrokning eng aniq mexanizmini A. Hirshman va M. Rotshild ta'riflagan. Mualliflar uni tunnel metaforasi orqali tushuntiradilar: tirbandlikda turgan haydovchi yondosh qatorning harakatlana boshlaganini ko'rib, dastlab umidvor bo'ladi — demak, tirbandlik tarqalmoqda va tez orada uning qatori ham yuradi. Mazkur umid tufayli u boshqalarning ilgarilashiga xotirjam munosabatda bo'ladi. Biroq agar yondosh qator harakatda davom etsa-yu, uning qatori hamon joyida tursa, dastlabki umid o'rini keskin norozilik egallaydi. Tunnel effekti ijtimoiy jarayonlar uchun hal qiluvchi xulosa beradi: tengsizlikka chidamlilik vaqt bo'yicha cheklangan resursdir. Boshqalarning muvaffaqiyati dastlab o'z istiqboli haqidagi ijobiy signal sifatida qabul qilinadi va bu jamiyatga tez o'zgarishlar davrida barqarorlikni saqlash imkonini beradi. Biroq mazkur kredit muddatiga ega: agar kutilgan navbat kelmasa, aynan o'sha muvaffaqiyat adolatsizlik dalili sifatida qayta talqin qilinadi. Shu bois mobillik kanallarining real ochiqqligi totuvlikning eng muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Totuvlikning ikkinchi mexanizmi protsessual adolat bilan bog'liq. T. Tayler o'tkazgan keng ko'lamli tadqiqotlar kishilarning qonun va qarorlarga bo'ysunishi asosan natijaning o'zlari uchun qulayligiga emas, jarayonning adolatli

deb idrok etilishiga bog'liqligini ko'rsatdi. Odamlar o'zlariga noqulay qarorni ham qabul qiladilar, agar ularning fikri eshitilgan, qoida hamma uchun bir xil qo'llanilgan va qaror asoslantirilgan bo'lsa. Mazkur natija amaliy jihatdan g'oyat muhim: cheklangan resurslar sharoitida hamma uchun qulay natija ta'minlab bo'lmaydi, adolatli tartib esa ta'minlanishi mumkin. Uchinchi mexanizm N. Frezer ishlarida asoslangan. Muallif adolatsizlikning ikki qaytarilmas o'lchovi mavjudligini ko'rsatadi: iqtisodiy o'lchov — resurslarning noto'g'ri taqsimlanishi, va madaniy o'lchov — guruhning e'tirof etilmasligi, kamsitilishi yoki ko'rinmas qilib qo'yilishi. Frezerning asosiy da'vosi shundan iboratki, mazkur ikki o'lchov bir-biriga keltirilmaydi: iqtisodiy ahvolning yaxshilanishi hurmat masalasini hal qilmaydi, ramziy e'tirof esa moddiy mahrumlikni qoplamaydi. Totuvlik uchun ikkala yo'nalishda ham ish olib borilishi lozim.

O'zbekiston kontekstida masalaning normativ asosi yangilandi. 2023-yil 30-aprelda o'tkazilgan referendumda qabul qilingan va 2023-yil 1-maydan kuchga kirgan Konstitutsiyaning yangi tahririda birinchi moddada mamlakat suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat sifatida belgilandi. Ijtimoiy davlat tamoyilining konstitutsiyaviy darajada mustahkamlanishi davlat zimmasiga shunchaki e'lon emas, huquqiy majburiyat yuklaydi. Yangi tahrirda moddalar soni 128 tadan 155 taga ko'paytirilgan bo'lib, hujjat sezilarli darajada yangilangan. Ijtimoiy davlat tamoyilining nazariy mazmuni ham aniqlashtirishni talab qiladi, chunki u turlicha talqin qilinishi mumkin. Tor talqinda u davlatning muhtojlarga yordam berish majburiyatini anglatadi; keng talqinda esa — har bir fuqaro uchun o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish shart-sharoitlarini yaratishni. Birinchi talqin kompensatsion siyosatga, ikkinchisi esa imkoniyatlarni tenglashtirish siyosatiga olib keladi. Sen va Ro'mer yondashuvlari nuqtai nazaridan ikkinchi talqin ustunroq hisoblanadi, chunki u yordamga muhtojlik holatining o'zini kamaytirishga qaratilgan. Normativ asosning mavjudligi esa o'z-o'zidan natijani kafolatlamaydi va bu har qanday huquqiy tizim uchun amal qiladigan qoidadir. Konstitutsiyaviy

tamoyilning amalga oshishi ikki shartni talab qiladi: birinchidan, uni konkretlashtiruvchi qonunchilik va institutsional mexanizmlar; ikkinchidan, mazkur mexanizmlarning real ishlashi haqidagi obyektiv ma'lumot. Shu bois ijtimoiy adolat sohasidagi tadqiqotlarning asosiy yo'nalishi deklaratsiyalarni takrorlash emas, amalga oshish darajasini o'lchaydigan ko'rsatkichlar tizimini ishlab chiqishdan iborat bo'lishi lozim. Teng imkoniyatlar tamoyilining amaliy talqinida yana bir masala muhim: start sharoitlarini tenglashtirish qaysi bosqichda eng samarali. Tadqiqotlar ko'rsatadiki, vaziyat omillarining ta'siri yoshga qarab kuchayib boradi — bolalikdagi kichik tafovut yillar davomida to'planib, keyingi bosqichlarda bartaraf etilishi qiyin bo'lgan farqqa aylanadi. Shu bois erta bosqichdagi aralashuv — maktabgacha ta'lim va boshlang'ich ta'lim sifatini tenglashtirish — keyingi bosqichlardagi kompensatsion choralardan ancha samaraliroq hisoblanadi. Mazkur qoida resurslarni taqsimlashda muhim ustuvorlik belgilaydi. Maqolaning maqsadi ijtimoiy adolat va teng imkoniyatlarni ta'minlashning fuqarolararo totuvlikka ta'sir mexanizmlarini aniqlash va ularni baholash ko'rsatkichlarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot vazifalari: adolat tushunchasining operatsional talqinini belgilash; totuvlikka ta'sir mexanizmlarini ajratish; tengsizlik va keskinlik o'rtasidagi bog'liqlikning bevosita emasligini asoslash hamda ko'rsatkichlar tizimini taklif etishdan iborat. Ish tizimli-strukturaviy tahlil, qiyosiy va germeneytik metodlarga tayanadi. Ilmiy yangilik totuvlikni tengsizlik darajasiga emas, uch idrok mexanizmiga bog'lash va shu asosda baholash ko'rsatkichlarini ishlab chiqishdan iborat.

1. Totuvlikning uch tayanchi: Birinchi tayanch mobillik kanallarining ochiqqligi. Mazkur tayanchning mohiyati shundaki, inson o'z ahvolini mehnat, bilim va qobiliyat hisobiga yaxshilash mumkinligiga ishonishi lozim. Hirshman ta'riflagan tunnel effekti aynan shu ishonch bilan ishlaydi va uning yo'qolishi tengsizlikka chidamlilikni keskin pasaytiradi. Ikkinchi tayanch taqsimlash tartibining adolatlilikligi. Tayler tadqiqotlari ko'rsatganidek, qoidaning hamma uchun

bir xil qo'llanilishi, qarorning asoslantirilishi va manfaatdor tomonning eshutilishi natijaning o'zidan ko'ra kuchliroq ta'sir ko'rsatadi. Mazkur tayanch cheklangan resurslar sharoitida alohida ahamiyat kasb etadi. Uchinchi tayanch e'tirof etish. Frezer ko'rsatganidek, moddiy mahrumlik bartaraf etilgan taqdirda ham guruhning kamsitilishi yoki ko'rinmas qilib qo'yilishi keskinlik manbai bo'lib qolaveradi. E'tirof etish til, madaniyat, turmush tarzi va ijtimoiy hissaning tan olinishini qamrab oladi. Uch tayanchning qiymati ularning o'lchanishi mumkinligidadir. Mobillik kanallarining ochiqligi avlodlararo bog'liqlik ko'rsatkichlari orqali, tartibning adolatliligi protsessual shaffoflik mezonlari orqali, e'tirof etish darajasi esa so'rov tadqiqotlari orqali baholanadi. Bu esa totuvlikni mavhum shiordan boshqariladigan siyosat obyektiga aylantiradi. Uch tayanchning muhim xususiyati shundaki, ular bir-birini almashtira olmaydi. Mobillik kanallari ochiq, biroq taqsimlash tartibi noshaffof bo'lgan tizim ishonch qozonmaydi; adolatli tartib o'rnatilgan, ammo mobillik to'xtagan tizimda esa tartibning o'zi formal deb baholana boshlaydi.

2. Tengsizlik va keskinlik o'rtasidagi bog'liqlikning tabiati:

Tengsizlikning o'lchami bilan ijtimoiy keskinlik o'rtasida bevosita mutanosiblik mavjud emas. Mazkur qoida dastlab g'alati ko'rinadi, biroq uning izohi yuqorida keltirilgan mexanizmlardan kelib chiqadi: inson o'zini mavhum statistik ko'rsatkich bilan emas, o'z atrofidagi aniq kishilar va o'zining kechagi holati bilan taqqoslaydi. Shu bois keskinlikni kuchaytiruvchi omil tengsizlikning o'zi emas, uch holat hisoblanadi. Birinchisi mobillikning to'xtashi: ahvolni yaxshilash yo'llari yopilgan deb idrok etilishi. Ikkinchisi tengsizlikning guruh chegaralari bilan ustma-ust tushishi: bunda iqtisodiy farq guruhlararo qarama-qarshilikka aylanadi. Uchinchisi taqsimlash tartibining noshaffofligi: natija qanday qo'lga kiritilgani tushunarsiz bo'lganda, har qanday muvaffaqiyat shubha ostiga olinadi. Mazkur xulosadan amaliy natija kelib chiqadi: ijtimoiy siyosatning samaradorligini faqat tengsizlik ko'rsatkichlarining pasayishi bilan o'lchash yetarli emas. Tegishli o'lchovlar qatoriga mobillik ko'rsatkichlari, tartibning shaffofligi va guruhlar o'rtasidagi

tafovutning dinamikasi ham kiritilishi lozim. Taqqoslash doirasining o'zgarishi ham mustaqil omil hisoblanadi. An'anaviy jamiyatda inson asosan o'z qishlog'i yoki mahallasidagi kishilar bilan taqqoslanardi; raqamli muhit esa taqqoslash doirasini keskin kengaytirdi va endi turmush darajasi haqidagi tasavvur butunlay boshqa ijtimoiy muhit namunalari asosida shakllanmoqda. Mazkur o'zgarish kutishlar darajasini oshiradi va shu orqali nisbiy mahrumlik hissini kuchaytirishi mumkin, holbuki obyektiv ko'rsatkichlar yaxshilangan bo'ladi. Teskari holat ham e'tiborga loyiq: tengsizlikning muayyan darajada saqlanishi jamiyat uni mehnat va qobiliyat natijasi deb hisoblasa, keskinlik manbai bo'lmasligi mumkin. Aynan shu sabab Ro'merning vaziyat va sa'y-harakat omillarini farqlashi amaliy ahamiyat kasb etadi.

3. Teng imkoniyatlarni ta'minlashning asosiy yo'nalishlari: Birinchi yo'nalish ta'limga kirish imkoniyatlarini tenglashtirish. Ta'lim mobillikning asosiy kanali hisoblanadi va aynan shu sohadagi tafovut vaziyat omillarining natijaga ta'sirini eng kuchli tarzda ko'rsatadi. Hududiy tafovut, maktablar sifatidagi farq va qo'shimcha tayyorgarlik imkoniyatidagi tengsizlik mazkur yo'nalishning asosiy muammolari hisoblanadi. Ikkinchi yo'nalish sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanish imkoniyati. Senning imkoniyatlar yondashuvi nuqtai nazaridan sog'liq boshqa barcha imkoniyatlarning sharti hisoblanadi: kasal inson uchun ta'lim va mehnat imkoniyatlari rasman ochiq bo'lsa-da, amalda yopiq bo'lib qoladi. Uchinchi yo'nalish mehnat bozoriga kirishdagi tenglik va kamsitishning oldini olish. Bu yerda hal qiluvchi mezon ishga qabul qilish va lavozimga tayinlashda qarorning qanday mezonlar asosida qabul qilinishi hamda uning tekshiriluvchanligi. To'rtinchi yo'nalish ijtimoiy himoyaning manzilliligi. Imkoniyatlar tengligi tamoyili barcha uchun bir xil yordamni emas, start sharoitlaridagi tafovutni qoplashga qaratilgan maqsadli yordamni taqozo etadi. Keltirilgan yo'nalishlar o'rtasida ustuvorlik masalasi ham muhim. Resurslar cheklangan sharoitda barcha yo'nalishda bir vaqtda jadal harakat qilish imkonsiz, shu bois tanlov zarur bo'ladi. Vaziyat omillarining ta'siri yoshga qarab to'planib borishini hisobga olsak, erta bosqichdagi ta'lim va

sog'liqni saqlash yo'nalishlari ustuvor hisoblanadi: ularga sarflangan resurs keyingi bosqichlarda kompensatsiya uchun zarur bo'ladigan resursdan ancha kam. Beshinchi yo'nalish tartibning shaffofligi. Oldingi to'rt yo'nalishning har birida natija qanchalik muhim bo'lsa, uning qanday qo'lga kiritilgani ham shunchalik muhim: shaffof bo'lmagan tartib adolatli natijani ham shubha ostiga qo'yadi.

4. Baholash ko'rsatkichlari va amalga oshirish shartlari: Baholash tizimida faqat daromadlar taqsimotiga oid ko'rsatkichlar bilan cheklanish metodologik jihatdan yetarli emas, chunki ular natijani o'lchaydi, start sharoitlarini emas. To'liqroq tizim uchun besh guruh ko'rsatkich taklif etiladi. Birinchi guruh mobillik ko'rsatkichlari: ota-onaning ta'lim darajasi va farzandning ta'lim natijalari o'rtasidagi bog'liqlik kuchi. Mazkur bog'liqlik qanchalik kuchli bo'lsa, vaziyat omillarining ta'siri shunchalik yuqori va imkoniyatlar tengligi shunchalik past hisoblanadi. Ikkinchi guruh hududiy tafovut ko'rsatkichlari: ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlarining sifati bo'yicha hududlar o'rtasidagi farqning dinamikasi. Uchinchi guruh protsessual adolat ko'rsatkichlari: qaror qabul qilish tartiblarining shaffofligi, shikoyat mexanizmlarining mavjudligi va ularning natijadorligi. To'rtinchi guruh idrok ko'rsatkichlari: aholining mobillik imkoniyatlari va tartibning adolatlilik haqidagi baholari. Mazkur guruh obyektiv ko'rsatkichlarni almashtirmaydi, biroq totuvlik uchun aynan idrok hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgani uchun u mustaqil qiymatga ega. Ko'rsatkichlarni tanlashda ularning manipulyatsiyaga chidamliligi ham hisobga olinishi lozim. Agar ko'rsatkich hisobot mezoniga aylansa, uni yaxshilashning eng oson yo'li ko'pincha haqiqiy o'zgarish emas, hisobga olish usulini o'zgartirish bo'lib chiqadi. Shu bois rasmiy statistika mustaqil so'rov tadqiqotlari bilan to'ldirilishi maqsadga muvofiq. Beshinchi guruh — institutsional ishonch darajasi, chunki u nizolarning rasmiy kanallar orqali hal etilish ehtimolini belgilaydi. Amalga oshirishning asosiy sharti esa mazkur ko'rsatkichlarning muntazam va ochiq e'lon qilinishidir: o'lchanmaydigan va'da tekshirilmaydi, tekshirilmaydigan va'da esa ishonch hosil qilmaydi.

XULOSA

O'tkazilgan tahlil ijtimoiy adolat va fuqarolararo totuvlik o'rtasidagi bog'liqlikning bevosita emasligini ko'rsatdi. Birinchidan, tengsizlikning mutlaq darajasi totuvlikning ishonchli bashoratchisi emas: taqqoslanadigan ko'rsatkichlarga ega jamiyatlar barqarorlik bo'yicha keskin farq qilishi mumkin. Ikkinchidan, hal qiluvchi omil uch idrok mexanizmidir: mobillik kanallarining ochiqqligi, taqsimlash tartibining adolatliligi va guruhning e'tirof etilishi. Mazkur uchlik totuvlikning tayanchlarini tashkil etadi va ular bir-birini almashtira olmaydi. Uchinchidan, A. Hirshman ta'riflagan tunnel effekti eng muhim amaliy xulosani beradi: tengsizlikka chidamlilik vaqt bo'yicha cheklangan resursdir. Boshqalarning muvaffaqiyati dastlab o'z istiqboli haqidagi ijobiy signal sifatida qabul qilinadi, biroq kutilgan navbat kelmasa, aynan o'sha muvaffaqiyat adolatsizlik dalili sifatida qayta talqin qilinadi. To'rtinchidan, T. Tayler tadqiqotlari protsessual adolatning ustuvorligini ko'rsatadi: kishilar o'zlariga noqulay natijani ham qabul qiladilar, agar jarayon adolatli deb idrok etilsa. Cheklangan resurslar sharoitida hamma uchun qulay natija ta'minlab bo'lmaydi, adolatli tartib esa ta'minlanishi mumkin — bu amaliy jihatdan muhim imkoniyatdir. Beshinchidan, N. Frezer asoslagan dualizmga ko'ra, adolatsizlikning iqtisodiy va madaniy o'lchovlari bir-biriga keltirilmaydi. Moddiy ahvolning yaxshilanishi e'tirof masalasini hal qilmaydi, ramziy e'tirof esa mahrumlikni qoplamaydi; totuvlik uchun ikkala yo'nalishda ish olib borilishi lozim. Oltinchidan, Konstitutsiyaning yangi tahririda ijtimoiy davlat tamoyilining mustahkamlanishi mustahkam normativ asos yaratadi. Ayni paytda normativ asosning mavjudligi natijani o'z-o'zidan kafolatlamaydi: u konkretlashtiruvchi mexanizmlar va amalga oshish darajasini o'lchaydigan ko'rsatkichlar bilan to'ldirilishi zarur. Yettinchidan, taklif etilgan besh guruh ko'rsatkich ijtimoiy adolat siyosatini deklaratsiya darajasidan o'lchanadigan natija darajasiga olib chiqadi. Ularning muntazam va ochiq e'lon qilinishi alohida shart hisoblanadi, chunki

o'lchanmaydigan va'da tekshirilmaydi, tekshirilmaydigan va'da esa ishonch hosil qilmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ergashbaev S. O'zbekiston sharoitida uzluksiz ta'lim tizimi orqali yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini rivojlantirish // Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами. — 2025. — Т. 1, № 1. — С. 314—316.
2. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (2023-yil 30-apreldagi referendumda qabul qilingan yangi tahrir). — Toshkent: Adolat, 2023. — 1-modda.
3. Rawls J. A Theory of Justice. — Rev. ed. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999. — 538 p.
4. Ergashbayev S. Uzluksiz ta'lim tashkil etish orqali yoshlarning ma'naviy-falsafiy dunyoqarashini yuksaltirish // Bulletin of Contemporary Researches: Multidisciplinary. — 2025. — Vol. 1, № 1. — P. 10—13.
5. Sen A. Inequality Reexamined. — Oxford: Clarendon Press, 1992. — 207 p.
6. Hirschman A.O., Rothschild M. The Changing Tolerance for Income Inequality in the Course of Economic Development // The Quarterly Journal of Economics. — 1973. — Vol. 87, № 4. — P. 544—566.
7. Mirzaolimjon og'li M.M., Shohbozbek E. Yangi O'zbekistonning ta'lim siyosati va universitetlarning yangi modellari // Pedagogik islohotlar va ularning yechimlari. — 2025. — Vol. 16, № 01. — B. 325—328.
8. Tyler T.R. Why People Obey the Law. — New Haven: Yale University Press, 1990. — 273 p.
9. Fraser N., Honneth A. Redistribution or Recognition? A Political-Philosophical Exchange. — London: Verso, 2003. — 276 p.
10. Roemer J.E. Equality of Opportunity. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1998. — 120 p.